

สิทธิชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาบ้านคำไฟ-โนนสง่า
จังหวัดกาฬสินธุ์*

Community Right and Process of Involvement in the
Management of Natural Resources and Environment. Case
Study of Kham Phai - Non Sa-Ngha, Kalasin Province

พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม **, กตัญญู แก้วหานาม **, นพพล อัครฮาต **,
จริยา ชატะสุวจานนท์ ** และอารียา ป้องศิริ **

Phimlikit Kaewhanam, Kathanyoo Kaewhanam, Noppon Akahat,
Jariya Chatasuwajananon and Ariya Pongsiri

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านกฎหมาย สิทธิเสรีภาพ
และการมีส่วนร่วมแก่ประชาชน สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

** คณาจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์,

E – mail : drkathanyoo@yahoo.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาบ้านคำไผ่-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่สามารถที่ถอดบทเรียนจากกระบวนการหรือขั้นตอนที่ชุมชนได้รับการปฏิบัติตามหลักการสิทธิชุมชนของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อหลักการสิทธิชุมชน ผลการศึกษาพบว่าจากการที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนนั้น ประชาชนในชุมชนต่างรู้สึกถึงความผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต และผลกระทบทางด้านสังคม แต่ประชาชนในชุมชนไม่อาจรู้แน่ชัดได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติจริง ๆ หรือไม่ เพราะประชาชนไม่มีความรู้และไม่มีหน่วยงานไหนที่เข้ามาให้ความชัดเจนในเรื่องนี้ แม้จะมีประชาชนบางคนก็รู้ว่าเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะทำเช่นไรเพื่อที่จะต่อสู้เพื่อที่จะเรียกร้องปกป้องสิทธิชุมชนของตนเอง แม้ว่าจะมีการรวมตัวกันของประชาชนแต่ก็ยังไม่มีความเข้มแข็งมากพอ ประชาชนบางส่วนไม่กล้าที่จะออกรวมตัวกันต่อต้าน และมีประชาชนบางส่วนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบดังนั้นจึงไม่มีการดำเนินการปกป้องสิทธิชุมชนของตนเองจึงไม่ประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ : สิทธิชุมชน, การบริหารจัดการ, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Abstract

Community Right and Involvement Process in the Natural Resources and Environmental Management: Case Study of Kham Phai, Non Sa-Ngha, Kalasin Province is a case study of a community having had their community rights affected by a public energy development policy, which led to an instance of how affairs of the government and related organisations can interfere with a community's rights to manage their own resources and environment. It was found that, being affected by natural gas drilling in the proximity of the community, the people perceived the effects such as health, environment, way of life, and social issues, but were unable to substantiate whether those issued were actually caused by the gas drilling, due to limitation of knowledge and understanding in such matter and lack of explanation by public organisation, or some who can accounts the drilling for the effects, but were not aware of any means to defend the community's rights or their own. Even there were gatherings after the issues arisen, such were not compelling enough to sort out the issues, and for the worse, those who were truly troubled were afraid to gather in order to demand and defend their rights. Furthermore, there were opposing opinions among the affected, causing discord and conflicts in the community. These are just some of the many reasons contributing to why acts of community right protection and conflict management rarely, or never, succeeded.

Keywords : Community right, Management and Natural Resources and Environmental

บทนำ

กระบวนการพัฒนาของรัฐที่เน้นหนักทางด้านการระดมทรัพยากรจากชุมชนท้องถิ่นต่างๆ เพื่ออำนวนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศโดยส่วนรวมในช่วงที่ผ่านมาได้ได้นำไปสู่ประเด็นความสนใจของสังคมวิชาการว่ารัฐได้ให้ความสำคัญกับหลักการสิทธิชุมชนมากน้อยเพียงใด ตามที่วางหลักการไว้ในกฎหมายหลักโดยเฉพาะในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งขณะนั้น (2556 – 2557) ยังคงใช้หลักการสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญปี 2550 และยังมีหลักการตามนโยบายต่างๆ อื่นอีก ให้มีการปกป้องสิทธิของชุมชนและประชาชน เพราะจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่ามีหลายชุมชนท้องถิ่นที่ประสบปัญหาจากการละเลยการนำหลักการสิทธิชุมชนจากการที่รัฐต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่โดยรอบชุมชนที่ตั้งอยู่ดั้งเดิมมาใช้พัฒนาแหล่งอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อเศรษฐกิจระดับมหภาค โดยเฉพาะกรณีชาวบ้านคำไผ่ – โนนสง่า ตำบลหนองกุง อำเภอมือเกรงกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้หลุมขุดเจาะสำรวจพลังงานก๊าซธรรมชาติของบริษัท เทเท็ก ไทยแลนด์ ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนได้รับการสัมปทานจากรัฐบาลเพื่อเข้ามาพัฒนาพื้นที่เพื่อการขุดเจาะสำรวจพลังงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และทำการตั้งแท่นขุดเจาะสำรวจขึ้นใกล้ชุมชนบ้านคำไผ่ – โนนสง่า เพียงรัศมี 200 เมตร เมื่อปี พ.ศ. 2556 จนต่อมามีชาวบ้านล้มป่วยด้วยอาการแน่นหน้าอก แสบคอ แสบตา เป็นอาการคล้ายผื่นคัน บางรายอาเจียนท้องร่วง หรือบางรายจนถึงขั้นอวัยวะของร่างกายใช้การไม่ได้อย่างปกติ อันเนื่องมาจากการได้รับกลิ่นและเสียงรบกวนจากแหล่งตั้งฐานเจาะก๊าซในพื้นที่ และเมื่อมีการรั่วของก๊าซเกิดขึ้นจึงทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบ จนนำไปสู่รวมตัวของชาวบ้านกว่า 200 คนเพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการขุดเจาะแหล่งก๊าซดังกล่าวต่อผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2557 ตามที่เกิดขึ้น (ผู้จัดการออนไลน์, 11 กุมภาพันธ์ 2557)

ผลกระทบจากละเลยกระบวนการสิทธิชุมชนตั้งแต่การกำหนดและประกาศพื้นที่เป็นเขตแปลงสัมปทาน การสำรวจพื้นที่ และการตั้งแท่นขุดเจาะก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ใกล้ชุมชน ทำให้เกิดผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของ

ชุมชน นำไปสู่การที่ชุมชนต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับชุมชนโดยใช้กระบวนการตามหลักการสิทธิชุมชนที่ได้วางกรอบความสัมพันธ์ระหว่างกันเอาไว้ เพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เป็นทรัพยากรที่ทุกคนใช้ประโยชน์ร่วมกัน สามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน สามารถแก้ปัญหา 3 อย่าง 1) ปัญหาด้านอุปทาน (the problem of supply) คือ จะทำอย่างไรเพื่อให้แน่ใจว่าทรัพยากรถูกเก็บเกี่ยวในระดับที่ไม่ทำให้ระบบทรัพยากรพังทลายไป 2) ปัญหาในการให้คำมั่นสัญญา (the problem of commitment) คือ แต่ละคนจะแน่ใจได้อย่างไรว่าทุกคนจะทำตามกติกาที่ร่วมกันตั้ง และ 3) ปัญหาการร่วมกันตรวจตรา (the problem of mutual monitoring) เราจะร่วมกันตรวจตราและบังคับใช้กติกาอย่างไรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมของ ELINOR OSTROM (1990) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ซึ่งแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมโดยชุมชน ก็เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนร่วมกัน อันจะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชุมชนและภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาชุมชนที่เชื่อว่า คนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ โดยสัญญาาร่วมกันว่าจะดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกัน

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ทีมพัฒนาโจทย์วิจัยจากสาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ได้ทำการพูดคุยกับตัวแทนชุมชนจึงพบว่า จากระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา (กุมภาพันธ์ 2556 – กุมภาพันธ์ 2557) ชาวบ้านคำไผ่ – โนนสง่าซึ่งได้รับผลกระทบต่อการขุดเจาะก๊าซในบริเวณชุมชน ส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบทั้งด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากการเจ็บป่วย มลพิษทางเสียง ตลอดจนกลิ่นเหม็นต่างๆ ชาวบ้านคำไผ่-โนนสง่า จึงได้รวมกลุ่มกันเพื่อต่อรอง และเรียกร้องให้บริษัทที่เข้ามาขุดเจาะก๊าซหยุดการดำเนินการขุดเจาะ ด้วยการยื่นหนังสือไปที่ผู้ว่าราชการจังหวัด มีการลงพื้นที่ แต่งตั้งคณะกรรมการจังหวัดลงมาตรวจสอบ แต่กระบวนการดังกล่าว ประชาชนมีส่วนร่วม น้อยมาก และการรับฟังอย่างเป็นธรรมเกิดขึ้นได้น้อย ทำให้ประชาชนไม่รู้จักหันหน้าไปพึ่งพาใคร ซึ่งหมายถึงว่า ประชาชนไม่มีวิธีการใดจะปกป้องตนเอง และไม่รู้จัก

ปกป้องตนเองและทรัพยากร สิ่งแวดล้อมอย่างไร ประกอบกับการเรียกร้องนี้ส่งผลต่อความขัดแย้งของคนในชุมชน เพราะต่างฝ่ายต่างเข้าใจว่าได้รับผลประโยชน์ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนที่กลายเป็นเป้าหมายในการแย่งพื้นที่ทั้งส่วนบริษัทและชาวบ้าน ดังนั้น นักวิจัยจึงเห็นว่า การสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้สิทธิชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม น่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ประชาชนมีความเข้าใจ และใช้สิทธิของตนเองได้อย่างมั่นใจและเชื่อมั่น และถูกต้องในบทบาทหน้าที่ของพลเมืองไทยอย่างแท้จริง ยังผลให้สามารถปกป้อง ตนเอง ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และชุมชนของตนเอง ยังผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัญหาความขัดแย้งด้านพลังงานในระดับประเทศ ถ้าการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้สิทธิชุมชนนี้ประสบผลในพื้นที่บ้านคำไผ่-โนนสง่า จะเป็นบทเรียนให้กับพื้นที่อื่นๆ ซึ่งจะเป็นงานวิจัยในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐมีน้อย ทีมวิจัยจึงเห็นว่า ถ้าสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านพลังงานต่อไป

ดังนั้น การศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาบ้านคำไผ่-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่สามารถที่ถอดบทเรียนจากกระบวนการหรือขั้นตอนที่ชุมชนได้รับการปฏิบัติตามหลักการสิทธิชุมชนของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อหลักการสิทธิชุมชน เพื่อสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อให้ทรัพยากรต่างๆ สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์แก่รัฐอันที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่งคั่งของชาติและชุมชนในฐานะผู้มีส่วนบริการจัดการทรัพยากรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดังกล่าวร่วมกับรัฐด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน กรณีศึกษากรณีศึกษาบ้านคำไผ่-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบการวิเคราะห์หลักการสิทธิชุมชน

สิทธิชุมชนที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้ เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิของชุมชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็น ดิน แร่ธาตุ น้ำ ป่า ซึ่งชุมชนมีวิถีชีวิต จารีตประเพณี สัมพันธ์กับทรัพยากรเหล่านี้ มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการจัดการดูแลรักษา ใช้ประโยชน์ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเองโดยยึดหลักความยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสิทธิชุมชน พบว่า ได้มีผู้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ สิทธิชุมชนหลากหลายความหมาย ซึ่งในแต่ละความหมายจะมีความเหมือนความต่างกันบ้าง ซึ่งผู้ศึกษาสามารถสรุปความหมายต่างๆได้ดังนี้

สิทธิของชุมชนไม่ใช่ของส่วนบุคคลของประชาชนแต่ละคนและไม่ใช่ของรัฐ สิทธิชุมชนในลักษณะดังกล่าวนี้ คนจากแถบประเทศตะวันตกไม่เข้าใจความหมายและไม่รู้จัก แต่อาจเข้าใจและรู้จักกันแต่คนในประเทศแถบตะวันออกที่มีความเป็นวัฒนธรรมชุมชนสูง นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2536: 498) อธิบายความหมายของสิทธิชุมชนว่าเป็นสิทธิที่ รวมถึงสิทธิชุมชนที่ จะจัดการใช้ประโยชน์และมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในสังคมไทย โดยแสดงออกมาทางจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาจนทุกวันนี้ ในรูปขององค์กรเมืองฝ่าย หรือองค์กรป่าชุมชน เป็นต้น

สิทธิชุมชนมีความแตกต่างกับสิทธิในทรัพย์สิน แต่สิทธิชุมชนเป็นระบบจัดการดูแลทรัพยากรที่ไม่ ได้ให้สิทธิ ในการหาประโยชน์เชิงพาณิชย์จากทรัพยากรชุมชนต่างๆ ไม่มีสิทธิเอาทรัพยากรไปขายเพียงแต่ มีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และที่จะดูแลทรัพยากรให้คงอยู่เท่านั้นซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากเรื่องทรัพย์สินอย่างยิ่ง นอกจากนี้ จักรกฤษณ์ ควรพจน์ (2550 : 3) ยังมองว่าสิทธิชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจรัฐแต่ เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีและปรากฏการณ์ในสังคม ซึ่งรัฐเองมีหน้าที่ที่จะต้องออกกฎหมายมารับรองโดยรัฐจะต้องรับรองภูมิปัญญาท้องถิ่นรับรองสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากร รับรองสิทธิจะรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนศาสตราจารย์ ดร. ยศ สันตสมบัติ (2547: 22) อธิบายว่า สิทธิชุมชนหมายถึง สิทธิร่วมหรือสิทธิการใช้เหนือทรัพย์สินร่วมของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่ง

ทำหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้นจึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยความหมายข้างต้นนี้ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญหรือมีจุดเน้นกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตน ถึงแม้ว่าตามทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมได้ แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์ กฎระเบียบโดยคำนึงถึงความยั่งยืนและความเป็นธรรมทางสังคมได้ และ “สิทธิการใช้ ” ยังถูกกำหนดด้วยความยั่งยืนหรือความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดให้สมาชิกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้แต่ เฉพาะอาณาบริเวณจำกัดและต้องไม่เป็นอันตรายต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศ นอกจากนี้ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544: 158) อธิบายเพิ่มเติมว่า สิทธิชุมชนเป็นเสมือนคุณค่าที่ยอมรับสิทธิของกลุ่มคนใดๆ ก็ตามในสังคมว่าจะไม่ถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมในอำนาจต่างๆ ของสังคมอย่างไม่เป็นธรรมนั่นก็คือการเคารพในการปฏิบัติต่อทุกกลุ่มคนอย่างเท่าเทียมและเมื่อเกิดกรณีของการกีดกันกลุ่มคนใดขึ้นกลุ่มคนนั้น ก็จะต่อสู้เพื่อให้สิทธิแก่กลุ่มของตนที่ ถูกกีดกันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดสถานภาพตนเองแทนที่จะให้ผู้อื่นมากำหนดให้ และ เลิศชาย ศิริชัย (2546: 292) มองในลักษณะเดียวกันว่าเป็นกระบวนการของการให้ความหมายการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการให้สมาชิกของชุมชนที่ใช้ทรัพยากรร่วมกันมีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม ในขณะที่ สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศไว้ได้

สำหรับหลักการของสิทธิชุมชนในเรื่องการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ มีหลักการที่สำคัญอยู่ 3 ประการดังนี้ (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546: 361-362)

ประการแรก บุคคลไม่มีสิทธิถาวรในทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ แต่จะมีสิทธิเป็นชั่วคราวเมื่อใช้ทำกิน ใช้ตั้งบ้านเรือน ถ้าเลิกทำกิน เลิกตั้งบ้านเรือนที่ตรงนั้นไม่ว่าจะเป็นดินหรือน้ำหรือป่าก็จะกลับไปเป็นของส่วนรวม ใครจะไปใช้ประโยชน์ต่อก็ได้ ไม่มีใครสามารถจับจองทรัพยากรไว้เป็นของตนเองโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์และจะจองไว้ใช้ประโยชน์เกินความจำเป็นไม่ได้ ซึ่งเป็นหลักประกันได้ว่าคนในชุมชนจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างทั่วถึง

ประการที่สอง สิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรของบุคคลจะไม่มีสิทธิในลักษณะที่เป็นสิทธิกีดกันคนอื่น (exclusion) โดยสมบูรณ์ เนื่องจากถึงแม้ว่าบุคคลจะมีสิทธิถาวรและต่อเนื่องตราบใดที่ใช้ประโยชน์ แต่คนอื่นก็มีสิทธิที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นได้บางลักษณะ

ประการที่สาม การทำกินหรือการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรต่างๆ จะต้องไม่ทำลายฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรนั้น ซึ่งเป็นหลักประกันว่าคนในชุมชนจะมีปัจจัยการหล่อเลี้ยงชีวิตได้อย่างยั่งยืนมั่นคง เพียงพอ

นอกจากหลักการของสิทธิชุมชนแล้ว ไพสิฐ พาณิชชกุล (2546: 434-435) ความเป็นธรรมชาติของสิทธิชุมชนมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 7 ลักษณะดังนี้ 1) อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนเป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของชุมชน 2) กระบวนการในการเกิดขึ้นของสิทธิชุมชน มิได้เกิดจากความสัมพันธ์ในเชิงพันธะสัญญา หากแต่ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการภายในของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่ทดลองเรียนรู้สั่งสมขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมในระดับชุมชน และในหลายๆ กรณีมีการเรียนรู้ประสบการณ์และผลดีซ้ำทางความคิด 3) สิทธิชุมชนตั้งอยู่บนสำนึกและความรับรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก จึงมักจะไม่ปรากฏในรูปของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร 4) สิทธิชุมชนมีกลไกในการบังคับให้เป็นไปโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชนผ่านทางระบบความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน 5) สิทธิชุมชนเป็นความพยายามของชุมชนที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนให้สอดคล้องกับการผลิตที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและมีทางเลือก 6) สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไขไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด ขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน และ 7) สิทธิชุมชนมักจะมีกลไกภายในชุมชนที่เกลี้ยทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพและให้โอกาสกับสมาชิกของชุมชน

สำหรับเงื่อนไขของการดำรงอยู่และการพัฒนาสิทธิชุมชนนั้น ดนุพล ไชยสินธุ์ และคณะ (2547: 249-253) ได้พบเงื่อนไขของการดำรงอยู่และการพัฒนาสิทธิชุมชนมี 4 ประการ คือ 1) ฐานทรัพยากร ได้แก่ ดิน น้ำ และป่าไม้ จะทำให้เกิดความมั่นคงของสิทธิชุมชนเนื่องจากสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างเท่าเทียมและเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง และทรัพยากรที่สำคัญในอีกลักษณะหนึ่งคือการมีทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้นำทางวัฒนธรรม เช่น พระ ผู้อาวุโส หมอพรหมณ์ บุคคลเหล่านี้ มีภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ และที่เป็นผู้นำทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นบุคคลที่มี

อำนาจในการจัดระเบียบชุมชนและจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน 2) อัตลักษณ์ของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีความห่วงใยทุกข์สุขกันและกัน ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชนสามารถสื่อผ่านทางภาษาพูด ความเชื่อ การสืบทอดประเพณี พิธีกรรมต่างๆ โดยมีบทบาทควบคุมวิถีชีวิตของคน และชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม 3) อำนาจในการจัดการของชุมชน ระบบอำนาจในการจัดการของชุมชนเกิดขึ้นเพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ของชุมชนระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเมื่อสิทธิชุมชนเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรจึงมีการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในชุมชน และ 4) การสืบทอดอุดมการณ์ ซึ่งจารีตประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ คำสอน เป็นเครื่องมือในการส่งผ่านความหมายอันเป็นสาระสำคัญ คือ อุดมการณ์รักษาธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืนและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชุมชน โดยมีสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันความเชื่อ และกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอุดมการณ์ดังกล่าว

ซึ่งจากการทบทวนเอกสารแนวคิดสิทธิชุมชนทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงความหมายและหลักการของสิทธิชุมชนรวมถึงเงื่อนไขของการดำรงอยู่ และการพัฒนาสิทธิชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาการกำหนดโจทย์การวิจัยและการอธิบายวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ โดยนำกรอบสิทธิชุมชนมาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านคำไผ่ – โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์ และใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยทางสิทธิชุมชนที่เข้ามาเป็นฐานให้ชุมชนที่เป็นจะสามารถส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรโดยชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการ

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ได้แก่ การใช้เทคนิควิธีการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case study) เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่ชัดเจนสำหรับการศึกษาระบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน พื้นที่ศึกษา คือ บ้านคำไผ่-โนนสง่า

ตำบลหนองกุ้ง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 18 คน ได้แก่ ผู้รู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชนจากการสำรวจและขุดเจาะก๊าซธรรมชาติจำนวน 2 คน, ผู้ที่เชี่ยวชาญทางการสำรวจและขุดเจาะก๊าซ/นักวิชาการเจ้าหน้าที่ทางราชการและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับทางการสำรวจและขุดเจาะก๊าซจำนวน 2 คน, นักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นแกนนำชุมชนจำนวน 2 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ปราชญ์ชุมชนจำนวน 3 คน และชาวบ้านทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากการสำรวจและขุดเจาะก๊าซจำนวน 7 คน เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องมาถอดบทเรียนกระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนของประชาชนตามกระบวนการหลักการใช้สิทธิชุมชน ในกรณีศึกษากรณีศึกษาบ้านคำไผ่ – โนนสง่า สำหรับการตีความข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และทำการตรวจสอบสามเส้าของข้อมูล (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องในการใช้พรรณนาในการแสดงผลในครั้งนี้

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า

สภาพทั่วไปของของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกรณีศึกษาบ้านคำไผ่-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ช่วงก่อนหน้าที่จะการเข้ามาขุดเจาะพลังงาน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของทรัพยากรธรรมชาติของบ้านคำไผ่-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

บุญเลิศ (นามแฝง) เล่าว่า “ทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำก็อุดมสมบูรณ์ เพราะในชุมชนมีการอนุรักษ์ รักษาป่าไม้ แหล่งน้ำไว้ใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ เช่น ทำนา จะทำปีละ 2 ครั้ง โดยใช้แหล่งน้ำในชุมชนในการทำนาเกษตร”

ส่วนเสาวภาค (นามแฝง) ได้เล่าว่า “ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศในชุมชนนั้นมีสภาพที่ดี ป่าไม้ก็อุดมสมบูรณ์ดี มีการปลูกต้นไม้ทดแทน ในวันสำคัญต่างๆก็มีการจัดกิจกรรม เช่น วันแม่ ร่วมกันปลูกต้นไม้เพื่อแม่ เป็นต้น” ส่วนที่จะเป็นปัญหาอยู่บ้างก็คือเรื่อง “ไม่ไหล น้ำไม่พอใช้ ในเวลากลางวัน น้ำจะไหลไม่สะดวก ก็ต้องเปิด

น้ำไหลลงไว้ในตอนกลางคืน เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านไม่ค่อยใช้น้ำ จึงทำให้น้ำไหลสะดวก ส่วนเรื่องไฟฟ้า ในชุมชนก็สว่างดี เมื่อเกิดหลอดไฟชำรุด ดิด ๆ ดับ ๆ ก็มีการแก้ไขได้รวดเร็ว เวลาที่มีบุญมีงานก็มีความสามัคคีกันภายในชุมชน”

เช่นเดียวกับที่ เสี่ยม (นามแฝง) เล่าว่า “น้ำอุปโภคบริโภคไม่สะดวก ใสสะอาด แต่ ไหลไม่ทั่วถึงภายในหมู่บ้าน 2 วันแล้วน้ำไม่ไหล ไหลก็นิดๆ” หรือที่ เพ็ญศรี (นามแฝง) เล่าว่า “ทั้ง 2 หมู่บ้านใช้แหล่งน้ำร่วม น้ำประปามีไหลบ้างไม่ไหลบ้าง บ่อประปามีบ่อเดียว สำหรับเกษตรกรมีคลองชลประทานผ่าน อยู่ระหว่างบ้านคำไผ่และบ้านบึง ทำนาปีละ 2 ครั้ง และปลูกข้าวโพดขาย เกษตรกรที่ไม่มีคลองชลประทานผ่านทำนาปีละ 1 ครั้ง หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะทำไร่น้ำสำหรับปีต่อไป” นอกจากนี้ในส่วนของการบริหารจัดการป่าไม้ในชุมชนตามหลักการของสิทธิชุมชน ซึ่งประชาชนในพื้นที่มีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรป่า บุญเลิศ (นามแฝง) เล่าว่า “ได้มีการล้อมรั้วในเขตป่าไม้ แต่ก็มีชาวบ้านเข้ามาเก็บเห็ดไปเพื่อประกอบอาหาร” ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์และร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน แล้วเธอยังเล่าต่อไปว่า “กลางป่าจะมีศาลา หรือเรียกว่า ดอนเจ้าปู่ ได้เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ป่า แต่ก็ไม่สามารถไหม้มายังบริเวณที่ศาลาดอนเจ้าปู่ ก็ยังมีให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่า เลื่อมใส ไม่กล้าไปตัดไม้ ทำลายป่าในบริเวณนั้น” ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่และการพัฒนาสิทธิชุมชน นั่นคือ การสืบทอดอุดมการณ์ ซึ่งจารีตประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ คำสอน เป็นเครื่องมือในการส่งผ่านความหมายอันเป็นสาระสำคัญ คือ อุดมการณ์รักษาธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืนและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชุมชน โดยมีสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันความเชื่อ และกลุ่มทางสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอุดมการณ์ดังกล่าว ซึ่งในกรณีศึกษาบ้านคำไผ่-โนนสง่า ดอนจำปี ถือเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขของการดำรงอยู่และการพัฒนาสิทธิชุมชน

ที่กล่าวมาคือสภาพเบื้องต้นของชุมชนก่อนที่จะมีการกำหนดและประกาศพื้นที่เป็นเขตแปลงสัมปทาน การสำรวจพื้นที่ และการตั้งแทนชุดเจาะก๊าซธรรมชาติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้มี

ความอุดมสมบูรณ์ มีการดูแลและจัดระบบการบริหารป่าไม้ตามวิถีของชุมชน รวมถึงมีการปลูกป่าทดแทนตามโอกาสพิเศษต่าง ๆ แต่จะมีปัญหาอยู่บ้างในเรื่องของทรัพยากรน้ำที่อาจจะไม่เพียงพอแต่ก็ได้มีการแก้ไขปัญหาได้อยู่บางส่วนและอาจจะต้องมีการดำเนินการแก้ไขป้องกันในระยะยาวต่อไป

แต่เมื่อมีการกำหนดและประกาศพื้นที่เป็นเขตแปลงสัมปทาน การสำรวจพื้นที่ และการตั้งแท่นขุดเจาะก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ใกล้ชุมชนที่ละเลยกระบวนการสิทธิชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าไม่ได้มีการดำเนินให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และไม่มีการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง

สิทธิชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจรัฐแต่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีและปรากฏการณ์ในสังคม ซึ่งรัฐเองมีหน้าที่ที่จะต้องออกกฎหมายรับรองโดยรัฐจะต้องรับรองภูมิปัญญาท้องถิ่นรับรองสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรรับรองสิทธิจะรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน แต่ในกรณีของกรณีชาวบ้านคำไผ่ – โนนสง่า ตำบลหนองกุง อำเภอมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้หลุมขุดเจาะสำรวจพลังก๊าซธรรมชาติของบริษัท เทเท็ก ไทยแลนด์ ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนได้รับการสัมปทานจากรัฐบาลเพื่อเข้ามาพัฒนาพื้นที่เพื่อการขุดเจาะสำรวจพลังงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และทำการตั้งแท่นขุดเจาะสำรวจขึ้นใกล้ชุมชนบ้านคำไผ่ – โนนสง่า เพียงรัศมี 200 เมตร

ซึ่งในกรณีเป็นกรณีกระบวนการมาจากรัฐโดยไม่ได้มาจากความต้องการของประชาชนหรือได้รับความยินยอมจากประชาชน ดังที่ ธเนศ (นามแฝง) ได้กล่าวว่า “ที่แรกพวกมันมาแบบประชามคก็ไม่ใช้เขาไม่บอกว่าจะมาทำอะไรให้หมอนามัยมาเจาะเลือดแล้วให้เราเซ็นอะไรไม่รู้แต่อยู่ดีๆมาประชามคว่าจะมาเจาะก๊าซเพราะประชาชนเซ็นยินยอมแล้ว” และยังได้เล่าเพิ่มเติมอีกว่า “ที่แรกนึกว่าน้ำมัน ก็ไม่พูดให้เราฟังว่ามาทำอะไร มาสำรวจนำหลักมาฝังตามที่นาคนอื่นร้อยไปถ้ามีสินค้าการเกษตรก็จะเสียค่าฝังหลักให้ แต่พ่อไม่เคยกะคนอื่นหรอกเพราะพ่อที่ดินน้อยไม่ตรงกับที่จุดที่เขาจะฝังหลัก”

หรือตามที่ เสาวภาค (นามแฝง) เล่าว่า “แต่ก่อนชาวบ้านในชุมชนเกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ในเรื่องของการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ ซึ่งทางบริษัทก็ได้ให้

ชาวบ้านเซ็นต์เอกสารในเรื่องไม่มีผลกระทบ หรืออันตรายใด ๆ” และเธอได้เล่าต่ออีกว่า “ซึ่งก่อนจะมีการขุดเจาะก๊าซธรรมชาตินั้นก็มีการประชุม ลงชื่อ จัปฉลาก คุณแม่เองก็ไม่รู้เหตุผลที่แท้จริง วันที่จัปฉลากมีของรางวัล เช่น จักรยาน เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ”

เช่นเดียวกับที่ บุญเลิศ (นามแฝง) เล่าว่า “ทางบริษัทที่เข้ามาขุดเจาะก๊าซธรรมชาติได้เข้ามาแนะนำเกี่ยวกับการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ และได้บอกชาวบ้านว่าไม่มีผลกระทบต่อสิ่งต่างๆในชุมชน และชาวบ้านเองก็ไม่เคยเห็น ไม่รู้เรื่องการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติเลย”

แต่ทั้งนี้จะพบว่ามิใช่ให้ข้อมูลบางคนที่ได้รับข้อมูลในอีกลักษณะหนึ่ง ดังที่ เพ็ญศรี (นามแฝง) เล่าว่า “แม่ได้ไปเข้าร่วมการอบรมกับทางบริษัทขุดเจาะก๊าซส่วนใหญ่เราได้รู้ว่าทรัพยากรในประเทศเราเป็นยังไง ถ้าใครไม่ได้เข้าอบรมก็จะไม่เข้าใจแล้วก็ไปต่อต้าน พุดง่าย ๆ ว่าเข้าใจไม่ถึงรากแก่น ทุกคนมีสิทธิที่จะเรียกร้องสิทธิของตัวเอง มีบางส่วนที่ได้รับผลกระทบจริง เพราะอยู่ใกล้บริเวณขุดเจาะก๊าซ และอยู่เหนือลม มีเสียงบ้างมีกลิ่นบ้างก็เป็นเรื่องธรรมดาของโรงงาน แม่เพ็ญศรีเล่าว่าเราอยู่ใกล้ก็ไม่ค่อยได้รับผลกระทบมากเท่าไรแต่ก็มีบ้าง เสียงเครื่องกลทำงานก็คล้ายๆกับเสียงรถวิ่ง แม่เพ็ญศรีเล่าต่อว่าที่ชาวบ้านเดือดร้อนก็มีกลิ่นออกมาจริงๆ มีพนักงานของทางบริษัทขุดเจาะก๊าซได้มาเข้าบ้านอยู่ภายในหมู่บ้าน ก็เลยถามเขาว่าทำงานอยู่ที่นั่นเป็นยังไง ที่จริงแล้วมันเกิดอะไรขึ้น ทางพนักงานของบริษัทเลยตอบว่า ท่อมันรั่วจริงๆแก๊สเลยพุ่งออกมา ไฟก็ได้ลุกท่วม แก๊สได้ส่งกลิ่นเหม็นอยู่ประมาณ 2 วัน พนักงานก็ได้บอกว่าแก๊สมันไม่เป็นอันตรายหรอก แม่เพ็ญศรีเล่าต่อว่า ไม่ว่าจะได้เดือดร้อนหรือไม่เดือดร้อนก็จะทำตัวให้เป็นกลาง”

ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าชาวบ้านได้รับข้อมูลที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการดำเนินการและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันในทางความคิดเห็น

เมื่อมีการดำเนินการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ใกล้ชุมชนที่ละเลยกระบวนการสิทธิชุมชนแล้วได้นำไปสู่ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ชาวบ้านคำไผ่ –โนนสง่าซึ่งได้รับผลกระทบต่อการขุดเจาะก๊าซ

ในบริเวณชุมชน ส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบทั้งด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และทางด้านสังคม

ดังที่มีการกล่าวถึงสภาพทั่วไปหลังจากการมีการเข้ามาขุดเจาะพลังงาน โดยในทางด้านสุขภาพนั้น เพ็ญศรี (นามแฝง) เล่าถึงผลกระทบว่า “หลานมีอาการแสบตา ตาแดง ปากเปื่อย ก็ได้ไปหาหมอแต่ไม่ทราบว่าจะเกิดมาจากสาเหตุใดจึงไม่มีใครหาคำตอบได้”

หรือตามที่ จินดา (นามแฝง) เล่าว่า “เมื่อตอนขุดเจาะก๊าซ แม่จินดาได้บอกว่าเป็นอาการแสบจมูก น้ำตาไหล ตันไม้ก็เหี่ยวแห้ง เช่น ตันมะพร้าวก็ไม่เป็นผล” รวมถึง เสียงม (นามแฝง) เล่าว่า “แต่ก่อนไอ เจ็บตา นอนตอนกลางคืนมีกลิ่นแปลกๆ เหมือนๆลอยมา พ่อไออยู่เป็นเดือนจนได้เข้าโรงพยาบาล ก่อนเป็นโรคจากแก๊สเหมือนอยู่ 1 คืนจากนั้นล้มป่วย ยายนางบ้านข้างๆอยู่เฉยๆก็ปากเปื่อยขึ้นมา จนได้ออกข่าวทีวี ว่าสาเหตุมาจากอะไร”

ขณะที่ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ชีวิตของประชาชนนั้น เสาวภาค (นามแฝง) เล่าว่า “ตอนแรกคุณแม่เองก็ไม่ว่าจะเกิดผลกระทบร้ายแรงขนาดนี้...ต่อมาทางบริษัทก็ได้ทำการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ ชาวบ้านได้ยินเสียงที่ดังมาก ช่วงแรกๆไม่มีผลกระทบใดๆ พอนานๆไปชาวบ้านก็เกิดความรำคาญเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านเกิดความวุ่นวาย ทั้งเสียงดัง มีกลิ่นเหม็น” และเธอเองก็ได้รับผลกระทบในช่วงที่ทำการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ “แม่มีอาการแสบตา ปวดหัว ซึ่งในตอนเช้าแม่จะวิ่งออกกำลังกายและได้สูดดมกลิ่นเหม็น” เช่นเดียวกับ ปราณี (นามแฝง) ได้เล่าว่า “สิ่งแวดล้อมไม่ดี เวลาเขาขุดเจาะส่งเสียงดังมาก ไม่ได้หลับได้นอน ดังจนขนาดบ้านสันตะเทียนและส่งกลิ่นเหม็น ตันไม้แห้งตาย”

นอกจากปัญหาทางด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อมแล้วยังก่อให้เกิดปัญหาความไม่ไว้วางกันเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเกิดมาจากทั้งความคิดเห็นไม่ตรงกันแล้วยังรวมถึงการปฏิบัติต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะก๊าซในบริเวณชุมชน ดังกล่าว ดังเช่นที่ เสาวภาค (นามแฝง) เล่าว่า “มีเงินมาให้ผู้นำของชุมชนและทางอนามัยเพื่อมาพัฒนาชุมชน ต่อมาชาวบ้านก็เลยตั้งประเด็นว่า ให้เงินผู้ใหญ่บ้านเพื่อไม่ให้มายุ่งเกี่ยวกับเรื่องการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ ส่วนทางอนามัยก็ให้ยืนยันว่า

ผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบ ไม่ได้เกิดจากการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ เป็นสาเหตุให้ชาวบ้านไม่พอใจกับเรื่องที่เกิดขึ้น ทั้งยังต้องมารับผลกระทบอีก”

หรือที่แม่ปราณี (นามแฝง) ได้เล่าว่า “มีคนป่วยเป็นไข้ และก็ไปแจ้งผู้ใหญ่บ้าน แต่เมื่อกำนันรู้ว่าเป็นไข้ เพราะจากพิษการขูดเจาะก๊าซ กำนันก็บอกให้นำเงินให้คนที่ป่วยเป็นไข้ และก็บอกเขาให้อยู่นิ่งเฉยและคนที่ป่วยเป็นไข้ก็นิ่งเฉย เพราะได้เงินจากเขา แม่ปราณีได้เล่าว่าเรื่องนี้แม่ได้ยินกับหว่ากำนันให้คนนำเงินมาให้คนที่ป่วยเป็นไข้” นอกจากนี้เธอได้เล่าเพิ่มเติมว่า “ชาวบ้านมีการแตกแยกกันเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการต่อต้านในการขูดเจาะก๊าซ และ กลุ่มที่เห็นด้วยในการขูดเจาะก๊าซ เพราะกลุ่มนี้จะได้เงินจากนายทุน”

โดยเฉพาะในช่วงที่ได้รับผลกระทบจากการขูดเจาะก๊าซในบริเวณชุมชนนั้น แม้ประชาชนจะได้รับความเดือดร้อนและมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ประชาชนในชุมชนก็ประสบปัญหาในการเรียกร้องสิทธิหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยประชาชนไม่รู้ถึงวิธีการของการที่จะต่อสู้หรือเรียกร้องสิทธิของตนเองจนเมื่อได้รับคำแนะนำและการให้ความรู้จากนักวิชาการและบุคคลภายนอกจึงได้มีการออกมาต่อสู้เรียกร้องในการปกป้องชุมชน เช่น ธนศ (นามแฝง) เล่าว่า “ไม่รู้เลยว่ามันคืออะไร จะมารู้นี้ก็ตอนความเดือดร้อนมาถึง ไอ้ก๊าซมันพุ่งออกมาถึงรู้ว่ามันอันตราย...มีอาจารย์เจตน์ (นามสมมติ) ถ้าเขาไม่มาบอกนี่คงจะจบเลยมีดตีบเลย ไอ้ที่ว่าประชาคมว่าจะทำอะไรต้องประชาคมก่อนใช้ปะล่ะ พวกเขาเอาหมอมাত্রจกเล็ดหมดทุกคนในหมู่บ้านแล้วก็ให้ชาวบ้านเซ็นต์ยินยอมว่าจะให้มาขูดเจาะ แต่ชาวบ้านคิดว่าเซ็นเพราะตรจกเล็ด แล้วมาบอกอีกที่ว่าโครงการขูดเจาะก๊าซผ่านแล้วโดยชาวบ้านยินยอม ชาวบ้านงไปหมดเลย อยู่ดีๆมีภัยมาหาตัว...อาจารย์เจตน์ (นามสมมติ) ท่านได้มาเอาใบเสร็จใบรับรองว่าคนนี้ป่วยไปเพื่อที่จะว่าคนๆนี้ป่วยแพ้สารเคมีและระบบทางเดินหายใจไม่ดี แน่นหน้าอก โดยการสูดดมกลิ่นแคว้นเดียว กลิ่นไข่เน่าโชยมาเลยเหม็นทั้งเลย เหมือนปลาร้า กลิ่นแรงกว่านั้น กลิ่นจากโรงแบ่งไปยังพออยู่ได้แต่นี้มันหายใจไม่ออกเลยเหมือนกลิ่นมันมาไล่ออกซิเจนหนีหมดเป็นสับสนจนแทบคอ...อาจารย์เจตน์ (นามสมมติ) เข้ามาแนะนำว่ามันไม่ดีขนาดก๊าซรั่ว คนป่วยนั้นมีไม่น้อยเลย ใครป่วยเล็กน้อยก็เอาเงินมาให้แล้วให้บอกว่าไม่ได้เป็นอะไร

ก๊าซไม่ได้รั่วหลายวันนะรั่วแค่ 2 วัน คนป่วยเป็น 10 คน พวกที่ป่วยแล้วได้เงิน เวลาหมอมาสำรวจก็บอกว่าไม่ป่วย ถ้าอาจารย์ไม่มาบอกก็ไม่รู้จะทำยังไง มีคนหนึ่งในห้องหมู่บ้านที่เป็นลูกศิษย์อาจารย์มาปลุกระดมขึ้นว่าก๊าซมันอันตรายนะ ผมป่วยอยู่ 3 สัปดาห์ ไอทั้งวันไออยู่นั้นไม่หยุด ไอแบบไม่มีสาเหตุเวลานอนแน่นหน้าอก ปวดหัวด้วย กลิ่นมันจะมาจากทางนี้ตรงๆเลยประมาณ พฤษจิกายน-ธันวาคม ช่วงๆนี้แหละขนาดอยู่ในบ้านยังได้กลิ่นจนนอนไม่หลับ...เราต้องสู้แล้วตามที่อาจารย์เขาบอก”

ขณะที่ จินดา (นามแฝง) บอกว่า “ตอนแรกไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับสิทธิชุมชนว่าเป็นอย่างไร แต่เมื่อได้ไปเดินขบวนหรือไปอบรมก็มีผู้คนเล่าให้ฟังเกี่ยวกับสิทธิชุมชนว่าเป็นอย่างไร”

เช่นเดียวกับที่ บุญเลิศ (นามแฝง) เล่าว่า “มีอาจารย์เจตย์ (นามสมมติ) ได้เข้ามาให้ความรู้เรื่องการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ สิทธิชุมชน ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ”

หรือตามที่ เส็งยม (นามแฝง) เล่าว่า “แต่ก่อนที่เริ่มเจาะใหม่ ๆ ก็ทนกับความเหม็นทุกวันมีแต่จะรอวันตายไม่รู้จะทำยังไง ไปเรียกร้องกับใครบอกกับความกลัวว่านายทุนจะมาทำร้าย หรืออื่นๆ จนอยู่วันหนึ่งอาจารย์เจตย์ (นามสมมติ) และคณะ ทางมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ได้มาชี้แนะแนวทางเรื่องการต่อสู้เพื่อความอยู่รอด และเรียกร้องสิทธิของตัวเองและส่วนรวม...รู้เรื่องสิทธิชุมชน จากอาจารย์เจตย์(นามสมมติ) แนะนำเรื่องสิทธิชุมชนให้ ว่าเราต้องมีสิทธิปกป้องตัวเอง ที่นายทุนบ่อก๊าซมาทำอย่างนี้กับชุมชน โดยปราศจากการรับผิดชอบต่อสังคม แนะนำจนแม่ ได้ไปเข้าร่วมขบวนการต่อต้านบ่อก๊าซไปทั้งหมู่บ้าน ถ้าไม่มีอาจารย์เจตย์(นามสมมติ) เป็นแกนนำพาไปต่อต้านคงโดนนายทุนขูดเจาะต่อเนื่องจนมาถึงทุกวันนี้...โดยแม่ป่วยเจ็บตา ไอ หายใจยากลำบาก และพ่อตาป่วยด้วยอีกคน และอาจารย์สมเจตย์มาแนะนำแนวทางในการเรียกร้องสิทธิ และอาจารย์เจตย์(นามสมมติ) พาไป ยิ่งทำให้มีแรงกระตุ้นขึ้นมา สมัครใจไปเอง แม้ว่าครอบครัวจะยุ่งยากขนาดไหน ยังไปได้ ...เพราะคนในชุมชนไม่รู้เรื่องสิทธิชุมชนกลัวทางนายทุนบ่อก๊าซฟ้องร้อง จนสุดท้ายชาวบ้านจึงรวมตัวกัน...แม่ไปต่อต้านเกือบ 2 ปี จนนายทุนบ่อก๊าซนี้ ปิดบ่ขูดเจาะ เคลื่อนย้ายอุปกรณ์ออกไป”

แม้โดยส่วนใหญ่จะได้รับความรู้และคำแนะนำจากนักวิชาการจากภายนอก แต่ตัวประชาชนในชุมชนเองก็มีการรวมตัวกันในระดับหนึ่ง ดังเช่นที่ เสาวภาค (นามแฝง) เล่าว่า “ชาวบ้านเกิดจากอาการเจ็บป่วย ได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ ซึ่งชาวบ้านเองก็แน่ใจว่า อาการเจ็บป่วยเกิดจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาตินี้จริง จึงได้ออกมารวมตัวกันเพื่อต่อต้าน กลุ่มชาวบ้านรวมตัวกันต่อต้านเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ก่อนจะทำการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ คุณแม่เองก็ยังไม่รู้และไม่สามารถที่จะแบ่งฝ่ายได้ เนื่องจากสามีของคุณแม่เองก็ทำงานอบต. ก็ต้องวางตัวเป็นกลาง ถึงแม้จะวางแผนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จนกระทั่งชาวบ้านเองต่างได้รับผลกระทบจึงออกมารวมตัวกันต่อต้านจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติ”

หรือตามที่ เสียม (นามแฝง) เล่าว่า “ส่วนมากคนที่ออกมาเรียกร้องสิทธิต่อต้าน ชุมชนเพื่อสิทธิ ในหมู่บ้าน ทั้งคำไฟ โนนสง่า มีแต่ผู้หญิงที่มีอายุมากๆ ผู้ชายส่วนมากจะออกไปประกอบอาชีพ ทำมาหากิน ยุ่งยากกับการประกอบอาชีพ จนมีเสียงจากคนในที่ขุดเจาะบ่อก๊าซ (ยาม) บอกมาว่า “มีแต่ผู้หญิงแก่ๆ ทำไม่ถึงเก่งจัง” เสียม จึงบอกว่า “เขาไม่เก่งได้ไงที่เราถูกพวกคุณทำร้าย ปลอยก๊าซพิษออกมาจนทนไม่ไหว ถ้าไม่สู้ก็ไม่รู้จะไปอยู่ไหน” สู้จนทุกวันนี้จนบ่อก๊าซยกเลิกการขุดเจาะ”

ส่วน จินดา (นามแฝง) เล่าว่า “มีการตั้งขบวนมานานแล้ว ตั้งแต่รู้ว่านายทุนจะเข้ามาขุดเจาะก๊าซ” บุญโฮม (นามสมมติ) ได้ให้ข้อมูลว่า “ยายเข้าใจสิทธิกฎหมายพอสมควรและมีความตื่นตัวในสิทธิของตัวเองและชุมชนอยู่เสมอ ยายได้เข้าร่วมการประท้วงต่อต้านที่ศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์หลายครั้ง โดยมีชาวบ้านมาชวนให้ไปเข้าร่วมกลุ่ม ยายเองก็เป็น อสม. ด้วย ก็เลยจำเป็นต้องไปดูกับเขา เพราะทางคุณหมอก็กสั่งให้ไปดูสถานการณ์ในตรงนั้นหน่อย เพราะอาจจะมีคนเป็นลม โดยการไปประท้วงในครั้งนี้นั้นได้เข้าร่วมกับคณะนักศึกษาที่เข้ามารณรงค์ในหมู่บ้าน เพราะลำพังแค่ชาวบ้านเองก็ไม่กล้าไป ด้วยชาวบ้านเองยังไม่มีความรู้มากนักและกลัวพวกทหารกับตำรวจ”

ซึ่งนอกจากชาวบ้านที่ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิในการปกป้องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเองแล้วยังมีสัญญาณที่ดีประการหนึ่ง นั่นคือ คนรุ่นใหม่ในชุมชนที่

เข้ามามีบทบาทในการต่อสู้เคลื่อนไหวของชาวบ้าน ดังเช่นที่ ปราณี ((นามแฝง)) ได้เล่าว่า “มีลูกหลานที่มึนความรู้ ชื่อ ปุก มาบอกว่าเราต้องร่วมกันต่อสู้ เพราะหมู่บ้านของเราไม่ไหวแล้ว แม่ปราณีเลยต้องสู้ เขาพาไปเดินขบวนที่ไหนแม่ปราณีก็ไปทุกที่ไม่รู้จะไป อบรมหรือชุมนุม แม่ปราณีก็มาร่วมถึงที่มหาลัทธิราชภัฏกาฬสินธุ์...เรามีความรู้ในเรื่องนี้มาบอกและก็ได้ไปขอความช่วยเหลือ จากอาจารย์เจตน์ (นามสมมติ) ไปขอร้องให้มาช่วยเพราะอาจารย์มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้ จึงขอร้องให้มาช่วยเพราะในตอนนี้อยู่บ้านของเราไม่ไหวแล้ว แม่ปราณีได้เล่าอีกว่า ถ้ามีแต่แม่ก็คงไม่รู้เรื่องเท่าไร แต่คนที่ช่วยคือ ปุก และอาจารย์เจตน์(นามสมมติ) เพราะผู้นำในหมู่บ้านไม่ให้ความร่วมมือ”

นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกที่เข้ามามีส่วนช่วยในการเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องสิทธิ ดังที่ เสาวภาค (นามแฝง) เล่าว่า “ได้มีกลุ่มผู้นำจากอำเภอคำชะอี และกลุ่มนักศึกษา มาต่อต้าน และให้ความรู้ด้านสิทธิชุมชน การขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น และที่สำคัญสถานที่ทำการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติก็อยู่ในเขตชุมชน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายอย่างมาก”

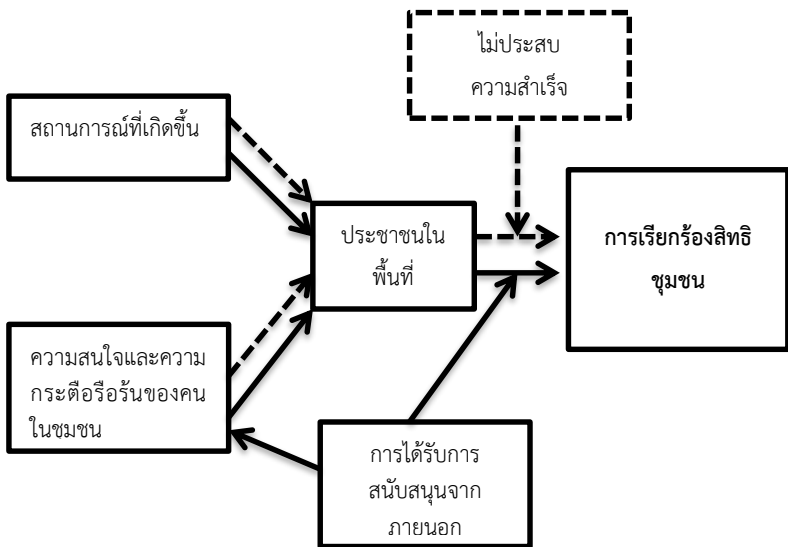
จากข้อมูลที่ได้รับมานั้นแสดงให้เห็นว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรปัญหาหนึ่งก็คือ ปัญหาการขาดผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสนใจแท้จริงที่จะนำกลุ่มประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในกรณีได้รับการสะท้อนจาก ปราณี (นามแฝง) ว่า “เพราะผู้นำในหมู่บ้านไม่ให้ความร่วมมือ” และในขั้นตอนการเรียกร้องสิทธิชุมชน เสียม (นามแฝง) เล่าว่า “มีผู้นำมาชักจูงออกมาเรียกร้องสิทธิชุมชนโดยประชุมในชุมชนก่อน แล้วต่อด้วยการออกไปเรียกร้องที่อำเภอ ศาลากลางจังหวัด” และจินดา (นามแฝง) ได้บอกเพิ่มเติมว่า “ไปเกือบทุกครั้งที่เขาพาไปครั้งแรกที่ไปเดิน คือ มีการจัดหารถมารับชาวบ้านถึงบ้าน แต่มีการจำกัดคนที่จะเข้าไปร่วมชุมนุม”

และภายหลังได้มีการขูดเจาะสำรวจพลังงานนั้น เสียม (นามแฝง) บอกว่า “ตอนนี้อากาศที่สูดน้ำใสสะอาด พืชงดงาม ต้นไม้เขียวชอุ่ม คนในชุมชนไม่เจ็บไข้ได้ป่วย” รวมทั้งการก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในชุมชนดังที่ ปราณี (นามแฝง) ได้บอกว่า “แต่ตอนนี้ก็ดีขึ้น คนก็ดีขึ้นเมื่อเทียบกับแต่ก่อน คือ ชาวบ้านมีการแตกแยก

กัน เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการต่อต้านในการขูดเจาะก๊าซ และ กลุ่มที่เห็นด้วยในการขูดเจาะก๊าซ เพราะกลุ่มนี้จะได้เงินจากนายทุน แต่ทุกวันนี้ก็ดีขึ้นเพราะชาวบ้านทั้ง 2 กลุ่ม เกิดความปองดองกันแล้ว” และ บุญโฮม (นามแฝง) บอกเป็นบทสรุปหลังการรื้อแท่นขุดเจาะก๊าซออกไปจากบริเวณชุมชนว่า “ปัญหาในตอนนี้มีก็แต่น้ำไหลไม่สะดวก น้ำไม่มีใช้ แท่งแล้ง แต่ก่อนก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับบ่อก๊าซส่งกลิ่นเหม็นแปลกๆ ระบาด แต่ตอนนี้เหตุการณ์ก็ปกติดีแล้ว เพราะทางนายทุนพวกฝรั่งหยุดทำและเก็บอุปกรณ์กลับไปหมดแล้ว เดียวนี้ชาวบ้านก็ใช้ชีวิตตามปกติอยู่อย่างพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

สรุปผล

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติของกรณีศึกษาบ้านคำไผ่-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์ คณะผู้วิจัยสามารถถอดบทเรียนจากกระบวนการหรือขั้นตอนที่ชุมชนได้รับจากการปฏิบัติตามหลักการสิทธิชุมชนของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อหลักการสิทธิชุมชนได้ตามที่แสดงตามรูป นั่นคือ จากการที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนนั้น ประชาชนในชุมชนต่างรู้สึกถึงความผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต และผลกระทบทางด้านสังคม แต่ประชาชนในชุมชนไม่อาจรู้แน่ชัดได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติจริง ๆ หรือไม่ เพราะประชาชนไม่มีความรู้และไม่มีหน่วยงานไหนที่เข้ามาให้ความชัดเจนในเรื่องนี้ แม้จะมีประชาชนบางคนที่ยังรู้ว่าเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะทำเช่นไรเพื่อที่จะต่อสู้เพื่อที่จะเรียกร้องปกป้องสิทธิชุมชนของตนเอง แม้ว่าจะมีการรวมตัวกันของประชาชนแต่ก็ยังไม่มีความเข้มแข็งมากพอ ประชาชนบางส่วนไม่กล้าที่จะออกรวมตัวกันต่อต้าน และมีประชาชนบางส่วนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบดังนั้นจึงไม่มีการดำเนินการปกป้องสิทธิชุมชนของตนเองจึงไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ตามรูปข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้จะมีสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทางลบหรือส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต และความขัดแย้งทางสังคม และประชาชนบางส่วนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นในการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในการการเรียกร้องสิทธิชุมชนของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นเส้นทางการของการดำเนินการที่ไม่สำเร็จตามเส้นประตามรูป

แต่บทเรียนของความสำเร็จของการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิชุมชนของตนเองจะแสดงให้เห็นโดยแนวทางที่แสดงด้วยเส้นทึบ ซึ่งสามารถอธิบายความได้ดังนี้

จากการสถานการณ์ที่เกิดขึ้นประชาชนในชุมชนต่างรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับทั้งสุขภาพที่มีคนเจ็บป่วยในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาการแสบตา ไอ การสูดกลิ่นเหม็น เสียงดัง รวมถึงความขัดแย้งในสังคมระหว่างประชาชนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และประชาชนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นของคนในชุมชนในการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันปกป้องสิทธิชุมชน จากการที่แต่เดิมนั้นไม่ประสบความสำเร็จ แต่เมื่อมีการสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะจากนักวิชาการใน

สถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ได้เข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้มีความชัดเจนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ ผลกระทบที่เกิดจากการขูดเจาะก๊าซธรรมชาติที่มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายภายนอก นั่นคือ ผู้นำจากอำเภอโนนพอง และกลุ่มนักศึกษา ในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของชุมชน สิทธิของประชาชนในการที่จะสามารถปกป้องสิทธิของชุมชน และแนวทางในการเคลื่อนไหว ซึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกนี้ทำให้เกิดประโยชน์ในหลายด้านด้วยกัน กล่าวคือ ในด้านสถานการณ์ทำให้ประชาชนเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน และถูกต้องมากขึ้น ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ก็ส่งให้ประชาชนที่ไม่มีความเข้าใจอย่างชัดเจน หรืออาจจะมีความเข้าใจที่ผิดพลาด หรือแม้แต่ประชาชนที่ไม่รู้ว่าตนเองมีสิทธิ ซึ่งก็ทำให้เกิดความหวาดกลัวในการถูกฟ้องร้องจากผู้เข้ามาขูดเจาะก๊าซธรรมชาติ ซึ่งผลในข้อนี้ให้สามารถไปกระตุ้นความสนใจและความกระตือรือร้นของประชาชนมากขึ้น ทั้งผู้ที่มีความสนใจและความกระตือรือร้นอยู่แล้วที่จะได้มีแนวทางที่การเคลื่อนไหวต่อสู้ที่เป็นรูปแบบมากขึ้น ประชาชนที่ยังไม่แน่ใจที่แม้จะมีความสนใจอยู่บ้างก็เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และสามารถโน้มน้าวให้ผู้ที่ยังไม่เข้าใจและมีความคิดเห็นที่แตกต่างได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียกร้องสิทธิชุมชนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จักรกฤษณ์ ควรพจน์. 2550. กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งออกและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

- ชลธิรา สัตยารัตนา (บรรณารักษ์). 2546. **สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิม
ล้านนากรณีศึกษาชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ใน
จังหวัดน่าน เชียงรายและเชียงใหม่.** กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- دنۇفل ไซسينธุ์ และคณะ. 2547. **สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน.** กรุงเทพฯ :
พิมพ์ลักษณ์
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. 2536. ข้อเสนอเชิงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวกับ
ทรัพยากรธรรมชาติ ใน วิวัฒน์ คติธรรมนิธย์ (บก.), **สิทธิชุมชน: การ
กระจายอำนาจจัดการทรัพยากร.** กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
ผู้จัดการออนไลน์ (11 กุมภาพันธ์ 2557). ชาวบ้านกาฬสินธุ์รุกฮือต่อต้านบ่อแก๊ส
ปล่อยไอน้ำ (Online) สืบค้น
จาก www.manager.co.th เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2557
- ไพสิฐ พาณิชย์กุล. 2546. สิทธิชุมชน ปัญหาและพัฒนากฎทางความคิด ใน ชลธิรา
สัตยารัตนา(บก.), **สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิมล้านนากรณีศึกษา
ชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย
และเชียงใหม่.** กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- เลิศชาย ศิริชัย. 2546. สิทธิชุมชนและปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้. **พลวัตสิทธิ
ชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. 2536. **ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนใน
ประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ยศ สันตสมบัติ. 2547. **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน.**
เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไชน์ จำกัด.
- อคิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ใน ทวีทอง
หงษ์วิวัฒน์ (บก.), **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพฯ:
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.
- อนันท์ กาญจนพันธ์ และมิ่งสรรพ ชาวสะอาด. 2538. **วิวัฒนาการของการบุกเบิก
ที่ดินทำกินในเขตป่า : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนบน.** กรุงเทพฯ :
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.